

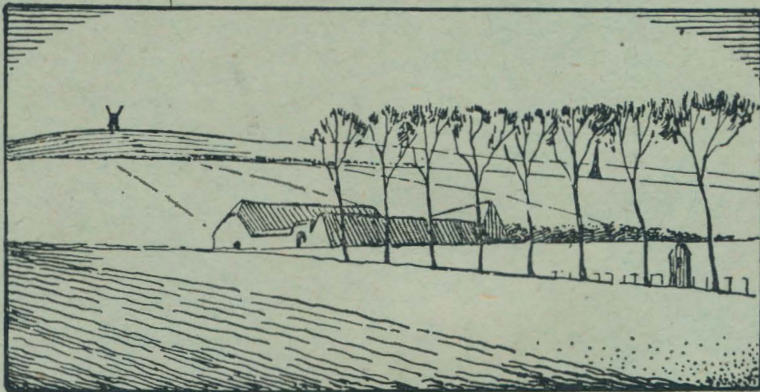
9^e Jaargang N° 1

(Nieuwe Reeks I)

Maart 1926

Eigen Schoon & De Brabander

West-Brabantsch Tijdschrift voor Geschiedenis,
Oudheidkunde, Folklore & Taalkunde.

Orgaan van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van
West-Brabant en van den Gidsenbond der gouw Brussel.

Abonnementsprijs : 12 fr. 's jaars.

Afzonderlijke nummers : 1 fr. 50.

Geschied- en Oudheidkundige Kring van West-Brabant.

De Statuten van den Kring zullen in de eerstkomende aflevering van dit tijdschrift medegedeeld worden, alsmede het werkprogramma, het voorloopig bestuur en andere inlichtingen.

Dit tijdschrift werd als orgaan gekozen van den Kring.

Eigen Schoon & De Brabander.

**West-Brabantsch Tijdschrift voor Geschiedenis,
Oudheidkunde, Folklore & Taalkunde.**

Bureel : Kunstenaarsstraat, 14, Laken.

Redactie : Dr JACOB MUYLDERMANS, Dr H. DE VIS,
D^r JAN LINDEMANS, MAURITS SACRÉ, F. VINCX.

Medewerkers : *Dom Vincentius Coosemans*, o. s. b., Affligem. — *P. Cornelis*, ongeschoeide Karmeliet, Zinnik. — *Dr. Lucien Crick*, van de Kon. Musea van het Jubelpark, Brussel. — *A. De Cort*, letterkundige, Brussel. — *Dr. H. De Vis*, Laken. — *Kan. Dr. J. Delestré*, abdij Grimbergen. — *F. De Ridder*, pastoor, Hombeek. — *Dr. Elias*, Vilvoorde. — *Dr. Foncke*, docent aan de Gentsche Hoogeschool, Brussel. — *J. Goyens*, o. f. m., archivaris, Brussel. — *P. Hildebrand*, o. cap., archivaris, Isegem. — *K. Jacobs*, onderpastoor, Boschvoorde. — *Dr. Ir. Stan Leurs*, Antwerpen. — *Dr. Jan Lindemans*, Laken. — *Ir. Paul Lindemans*, staatslandbouwkundige, Opwijk. — *Kan. Dr. Jacob Mxyltermans*, lid der Kon. Vl. Academie, Mechelen. — *M. Pere-mans*, Tollenbeek. — *Dom Reynerius Podevijn*, abdij Affligem. — *Henri Roseleth*, Hekelgem. — *Maurits Sacré*, Merchtem. — *Dr. E. Van der Linden*, Ukkel. — *J. Van Elsen*, pastoor, Lippeloo. — *Van Linthoudt*, onderwijzer, Molhem. — *F. Vennekens*, pastoor, St.-Martens-Lennik. — *Cypriaan Verhavert*, letterkundige, Brussel. — *F. Vincx*, onderwijzer, Sint-Quintens-Lennik. — *J. Wouters*, Steenhuffel.

9e Jaargang

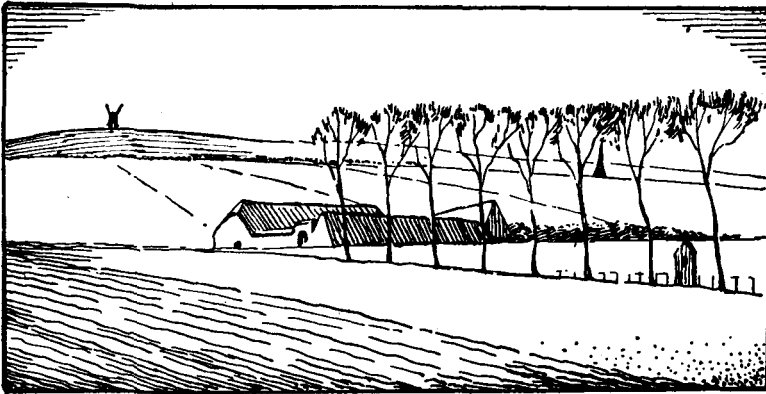
(Nieuwe Reeks I)

1926-1927

Eigen Schoon & De Brabander

West-Brabantsch Tijdschrift voor Geschiedenis,
Oudheidkunde, Folklore & Taalkunde.

Orgaan van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van
West-Brabant en van den Gidsenbond der gouw Brussel.

→: MERCHTEM :←

→: Boekdrukk. M. Sacré-De Buyst. :←

Eenige nota's nopens Capellen-op-den-Bosch,

door

KAN. Dr J. MUYLDERMANS.

II

Pastoor Petrus Van Balen (1682-1745).

Tot bijna op 't einde der XVIIe eeuw, werd de parochiedienst te Capellen-op-den-Bosch waargenomen, van den eenen kant, door den Pastoor van Leest, en, van den anderen kant, door den Pastoor van Ramsdonk. Het was in 1682, dat de parochie een pastoor verkreeg, niet meer behoorend tot de abdij van Grimbergen, maar rechtstreeks, *vi concursus*, na examen, benoemd door den Aartsbisschop van Mechelen (1).

Die eerste pastoor; met name *Petrus Van Balen*, was geboortig van Moll. In 1675 was hij de 39^e uitgegaan uit het college « Castrum », den Burg, te Leuven. Drij-en-zestig jaar bestuurde hij de parochie, en, toen hij, in 1745, overleed, had hij den gezegenden ouderdom van 94 jaar bereikt.

In de kerkvisieten, die door Lepaige, aartspriester van 't district Mechelen, in 1672 en in 1680, gedaan werden, vinden wij eenige bijzonderheden, welke meehelpen om over den toenmaligen toestand der parochie te oordeelen.

In 1672 staat als pastoor opgeteekend Joannes Offermans, Norbertijn uit de abdij van Grimbergen, en als koster Petrus Van Asbroeck (2). Schoolmeester was er niet; doch er bestond een school in Ramsdonk, en de kinderen werden daarheen ge-

1) Alsdan (sedert 1670) *Alph. de Berghes*, uit het adellijk geslacht der graven van Grimbergen. Hij stierf aan de koorts te Brussel (7 Juni 1689). In zijne plaats werd benoemd *Humbert Willem a Precipiano*, ieverig aartsbisschop, die, den 9 Juni 1711, te Brussel in den Heer ontsliep, en vervangen werd door *Thom. Phlippus van Alsatia en Boussu*, uit een edele familie te Brussel geboren. Hij overleed op den 5 Januari 1759.

2) Editui of Schepenen toen ter tijde waren Joës Joos en Judocus Sellslagh, die tevens ook proviseurs der Armen-tafel waren.

stuurd. Wat de kerk betreft, zij bevond zich in vrij zindelijken staat, evenals het kerkhof, dat deels afgesloten was met muur en grille en deels door 'n haag. Als gewijde vaten noemt de Aartspriester op één zilveren kelk en een zilveren doosje voor de H. Olie.

Uit zijn verslag over 't kerkbezoek van 1680, vernemen wij nog nader (1) : dat hij er, buiten de vorige vaten, ook een vergulde remonstrantie en een zilveren ciborie had aangetroffen. Het H. Sacrament berustte op den hoogen altaar ; doch, bij gebrek aan middelen, brandde er geen godslamp voor, tenzij wanneer de goddelijke diensten aan dien altaar plaats hadden. De kerk bezat echter drij geconsacreerde autaren, alsook twee klokken ; doch, nog eens bij gebrek aan middelen, hing er geen horlogie op den toren. Kerk en klokken vielen ten laste van het kerkfabriek. 's Donderdags had er een fondatiemis ter eere van 't H. Sacrament plaats, en vier jaargetijden stonden opgeschreven voor den loop van 't jaar. Pastoor was in vermeld jaar 1680 de Norbertijn Theodorus Vandenbergh, uit de abdij van Grimbergen (2), doch daar in Capellen geen pastorie bestond, woonde hij samen met den Pastoor van Ramsdonk. De reeds vermelde Petrus Van Asbroeck bediende naar behooren de kosterij ; en thans ook was er een schoolmeester woonachtig met name Joannes Van Deurslagh. In dat zelfde verslag lees ik nog : « De inzamelaars der tienden zijn 1° de Abdis van Cortenberg, voor 't geen de landerijen betreft gelegen aan den overkant der vaart ; doch langs den kant waar de kerke staat is alleen inzamelaar de Pastoor, die ook nog de tienden heeft van eenige gronden, al den overkant der vaart, naar Mechelen op ».

Maar hoe hoog liep toen 't getal inwoners der gemeente ?

De aangroei der bevolking was er onbeduidend. Maar kon het anders ? Het waren toch zulke beroerde tijden ! Wauters, in *op. cit.*, somt het getal der woningen op, en dit laat ons oordeelen : In 1435 waren er, naar hij schrijft, 24 woningen ; —

1) Zie Archief van 't Aartsbisdom.

2) Zijn benoeming moest telken jare vernieuwd worden.

16 in 1480 ; en 24 in 1524. En springen wij nu anderhalve eeuw verder, tot 1686, dan noteert hij 24 hutten of schamele woonsteden — hetgeen wel de beteekenis zal zijn van 't woord « *chamière* », dat hij gebruikt. Wat eenigszins wonder voorkomt : hij vermeldt hieronder drij brouwerijen. Moeten wij hier op onze hedendaagsche brouwerijen denken ? Ik weet het niet : het kunnen ook huizen geweest zijn, wier bewoners, lijk in Brabant lang bestond, en misschien nog bestaat, voor eigen gebruik of voor 't gebruik der bloedverwanten bier brouwden. Anderszins mag toch bijgevoegd, dat Wauters (*op. cit.* op blz. 563) ons vermeldt, als zoude er, reeds in 1307, een brouwerij « *apud Capellam* » bij Capellen bestaan hebben.

III

Edoch, houden wij ons nu meer bepaald met Pastoor Van Balen bezig.

Hij werd dan door Aartsbisschop Alph. de Berghes pastoor benoemd in 1682, en gelijk hij zelf op de vragenlijst van het kerkvisiet van 1726 aantëkent « *propriarius collationis* », geen *deservitor*, er bijvoegende : « *Nec beneficia nec deservituras habeo*, buiten die pastoreele inkomsten geen andere hebbende ». Het jaar zelf zijner aankomst in Capellen, in 1682, had hij het kerkvisiet vanwege aartspriester Lepaige, en uit deze korte aanteekening blijkt, dat Pastoor Van Balen van 't begin af welkom was bij zijn parochianen. Met ijver had hij zich aan 't werk gezet, om het christelijk leven onder hen op te beuren en de kerkelijke voorschriften in eere te houden. Ook was hij, van stonden aan, in de weer om alles in gereedheid te brengen tot het opbouwen eener pastorij. De grond daartoe lag er : In de aanteekeningen van Pastoor Van Cutsem, Van Balen's opvolger, lees ik : « Aen de cure van Capellen competeert (d. i. is toebehoorend) een daghwant landt waerop gebouwt is het pastoreel huys in het jaer 1683 » (1). In zijn verslag van 1688,

1) Cfr. blz. 5 van *Renovatum Manuale Pastoratus de Cappelle op den Bosch per R. D. H. F. Van Cutsem S. T. L., præfati Pastoratus Pastorem. Anno Domini 1746.*

stipt dezelfde geestelijke toezichter dan ook aan, dat de nieuwe pastorie in de beste voorwaarden was opgebouwd, « *domus pastoralis in statu perfecto et valde commoda* ». Pastoor Van Balen had een leening van 900 florijnen mogen aangaan bij het kerkfabriek van St. Pieter in Mechelen, met hypotheek op de pastoreele goederen (1); tevens had hij onderstand ontvangen van de H.-Geesttafel, en verscheidene eigenaars hadden hem kosteloos boomen daartoe afgestaan. Hetzelfde verslag prijst hem aan als een vlijtigen priester, die met veel vrucht predikte en catechiseerde, « *diligenter et cum magno fructu concionatur et catechizat* ». De parochie telde toen ongeveer 220 communicanten.

Met denzelfden lof spreekt over Pastoor Van Balen het verslag der kerkvisieten van 1713-'14 en '15: « Voorbeeldig van gedrag, behertigt hij met ijver zijne ambtstaak, *exemplaris vitæ, et muneri suo diligenter incumbit* ». Korts daarop — op het kerkvisiet van '13 — zal hem een zware beproeving hebben getroffen: trouwens bij 1715 vind ik aangeteekend: « De heer Pastoor gaat voort met zijne ambtsplichten moedig te vervullen sedert hij uit 'n zware ziekte opgestaan is, waarbij hij een oog verloren heeft: *D. Pastor pergit officio suo strenue fungi ex quo a gravi infirmitate, oculo amisso, convaluit* ».

Alstoen bestaande wordt vermeld het Broederschap van den zoeten Naam Jesu, en als communicanten, in 1713, wordt het getal 330 opgegeven: Menschen die alsdan in Capellen hun Paschen niet hielden, waren niet bekend.

Buiten de wekelijksche fondatiemis van het Venerabel, stonden er nog 7 jaargetijden aangeteekend. En laat ik nu nog bijvoegen, al schijnen die bijzonderheden zóó nietig... maar is er wel iets nietigs in dien opzichte? « De heer pastoor, doet, op al de zon- en feestdagen, onder den goddelijken dienst, sermoon (2): na den middag, zingt hij vespers en lof, en onder de-

1) In afkorting zouden hij en zijne opvolgers jaarlijks 25 florijnen buiten den intrest afleggen.

2) Er gebeurde maar één mis.

ze heeft hij de les in den grooten catechismus ; en is dat al gedaan, dan begint de catechismus voor de kleinen ». Wat de gewijde vaten en de meubeleering betreft, alles, naar het verslag, is gelijk het zijn moet. Wat echter verwondert, relikwieën van heiligen zijn er in de kerk niet aanwezig, tenzij in den hoogen autaar, en de godslamp brandt niet dan onder de plechtige diensten.

In 1713 staat nog als koster aangeteekend Petrus Van Asbroeck, benoemd, zooals het verslag aanstipt, door den aarts-priester, door den pastoor, den heer van 't dorpen de commu-nauteit. 's Winters doet hij school voor de jonkheid : de vorige onderwijzer was wellicht gestorven... Edoch, het jaar daarna, in 1714, overleed hij in den Heer, en hij werd, als koster-on-derwijzer, door zijn zoon Gabriël vervangen, die dan ook in 's aarts-priesters handen zijne geloofsbelijdenis aflegde (1)...

In 1726 werd door den Aartsbisschop Thomas Philippus de Alsatia en Boussu, een uitgebreide vragenlijst ter beantwoording aan de Pastoors besteld. Het ging er in dat stuk, in vier titels, over de personen van dicht of van verre aan de kerk verbonden, over de kerk zelve en hare meubeleering, over de goederen, de stichtingen en de inkomsten der kerk, en eindelijk 4° over de goddelijke en pastoreele diensten. Het is niet mogelijk bij 's Pastoors antwoorden hier stil te staan. Sommige hebben hun belang min of meer verloren ; andere kennen wij reeds ; andere leveren iet of wat nieuws op, b. v. : Het kerkhof, alhoewel naar behooren afgesloten, werd in 1692 door de geweldeenarij van soldaten geschonden (*violatum cemeterium*), doch kort daarop door volmacht, aan den Pastoor van 's Bisschops wege verleend, werd het heringewijd (*reconciliatum*).

1) Als schepenen staan opgegeven : 1° schepen : Joës Joosens, en als 2° Alexius Van Baelen.

Wie de kerkvisieten van 1713-14 en '15 deed, kan ik niet zeggen. Een kleine bijzonderheid nog uit zijn verslag : « Solvit mihi D. Pastor ducatonem juxta resolutionem vicariatus solvendum a singulis pastoribus » : De Pastoor betaalde mij een ducaton (d. i. thans 6 fr. 3 c.) krachtens het besluit van de Vicarissen-Generaal door iederen Pastoor te betalen ».

De kerk bezat twee klokken, welke zij op eigen kosten zich aangeschaft had. De grootste droeg als opschrift : « *Joris de Klerck ende Peeter vanden Geyn heeft my gegoten. 1630. Sanctus Nicolaus. tot Capellen op den Bosch* ». — En op de kleinere las men : « *Joris de Klerck heeft my gegoten int jaer ons Heeren 1630.* (Dan volgden er drij letters in kleiner vorm :) *M. D. G. Sancta Maria. tot Cappellen op den Bosch* ».

Nu, bij Dr Van Doorslaer, in zijn werk over de klokgietrij, verneem ik dat er ook een groote bel van Bartholomeus Cauthals, een mechelscher klokgieter, in onzen toren ophing. Zij droeg tot opschrift : *Bartholomeus Cauthals me fudit. 1683*, en boven die woorden liep er een fries van dubbele leliebloemen. De letters dier woorden hadden een hoogte van 0,13 m. en waren op verschillende wijze omlijst. Ik meen, ja, dat dit wel hetzelfde klokje zal geweest zijn, zoo schel en helder van toon, dat wij bij de begrafenis van een kindje nog hoorden tampen. Het werd in 1914, in de verwoesting der kerk, insgelijks vernield (1).

Nog een woord over de school : In 't antwoord op de vragenlijst van 1726 zie ik, dat sedert 1713 de koster ook als onderwijzer dienst deed. Zooals ik al hooger aanstipte, had Gabriël Van Asbroeck wijlen zijn vader in die functie opgevolgd, en, onder de boeken welke hij ter school gebruikte, vermeldt Pastoor Van Balen het *Boek der VII Psalmen*, den *Catechismus*, den *Zielentroost* en den *Spiegel der Jonckheyd*...

(Wordt vervolgd.)

1) Cfr. *Cercle archéolog. de Malines. Tome XXIII. 1913 : L'ancienne Industrie du Cuivre. Fonderie de cloches.* Bijdr. van Dr Van Doorslaer.

Die Bartholomeus Cauthals I werd in Mechelen op den 5 Sept. 1614 geboren. Onder zijne zes kinderen waren er twee die zich als klokgieters aanstelden, Segher en Bartholomeus II. De man stierf in Mechelen, op den 27 October 1686.

De vierde oorlog van Lodewijk XIV in de Nederlanden.

(1683-84)

Wat er in West-Brabant voorviel (1).

De heerschzucht van Lodewijk XIV was niet bevredigd geweest met de Belgische steden en kantons hem achtereenvolgens door de traktaten der Pyrenëen, van Aken en Nijmegen toegekend. Hij zocht maar immer zijn rijk te vergrooten. In gemelde traktaten had men de steden opgenoemd welke aan den Franschen koning toegekend werden, maar daarbij had men bepaald dat ook de « afhankelijkheden » dezer steden een zelfde lot zouden ondergaan. Een voorwendsel zoekend in deze onduidelijkheid, richtte Lodewijk XIV te Metz, Doornik en elders de zoogenaamde *chambres de réunion* in, die last kregen op te zoeken, in de grensdistrikten, welke dorpen en parochies, in vroegere eeuwen, afgehangen hadden van de afgestane steden. Als slotsom bevonden de Franschen dat nog zestig steden, kasteelen en dorpen den koning van Frankrijk moesten toegewezen worden.

In 1681 beproefde men daarover te onderhandelen te Kortrijk, maar zooals het te voorzien was (want de Fransche eischen bleken al te kras), geraakte men niet te akkoord.

Lodewijk XIV beweerde nu dat Spanje het traktaat van Nijmegen (1678) niet naleefde en, in Augustus 1683 zond hij een leger, onder maarschalk d'Humières, naar onze gewesten. Alvast vielen Kortrijk en Diksmuide in zijne handen. Luxemburg en Oudenaarde werden gebombardeerd. De Spaansche interimaire gouverneur, markies de Grana, had geen leger om dit alles te beletten. In weinige dagen was dan ook het grootste

1) Over den *tweeden oorlog* (1667-1668) en den *derden oorlog* (1672-1678) van Lodewijk XIV in de Nederlanden en wat er, in verband hiermede, in West-Brabant voorviel, zie mijne artikels in DE BRABANDER, IV, 41-52, 77-90. Over den *eersten oorlog* (1643-59), die zich elders afspeelde, valt voor onze streek niet veel anders te vermelden dan eenige troepenbewegingen. De *vijfde oorlog* (1689-1697) werd destijds door mij beschreven, onder den titel « Acht jaren oorlog » in EIGEN SCHOON, III, 164-174.

gedeelte van ons land door de Franschen bezet.

Deze bezetting stelde Lodewijk XIV in de mogelijkheid om het land eene zware krijgsbelasting op te leggen (30 Augustus 1683). Deze werd « omgesteld » over al de steden, dorpen en kloosters. Aldus werd het Land van Assche belast met 16.000 gulden, de abdij Affligem, met 6.210 gulden (1). Deze sommen moesten « promptelijk » betaald worden, zooniet stelde het in gebreke gebleven dorp zich bloot aan « militaire executie ». Waarin deze bestond en welke rampen zij met zich sleurde, zal men uit de volgende bladzijden genoegzaam leeren. Kort gezegd : eene afdeling ruiters viel het dorp binnen en begon er te branden, te plunderen en zich over te leveren aan alle gewone « militaire » uitspattingen, wanneer het gaat om de « civiele » bevolking te tuchtigen. De geschiedenis is een voortdurend herbeginnen.

Te **Affligem**, zoo meldt de kronijkschrijver, kregen ze bericht van de belasting den 10 September. Geen acht dagen gingen voorbij of de Franschen stonden daar al om het geld op te halen en, daar het niet gereed lag, werd proost Rupertus als gijzelaar medegevoerd naar Aalst.

Ook **Assche** werd toen (midden September) eene eerste maal « geëxecuteerd » door 2.000 ruiters. De belasting geraakte betaald en men bleef voor grooter onheilen voorloopig gespaard. Affligem betaalde ook zijn deel, zoodat de proost vrij kwam, maar de Franschen voerden een twintigtal koeien mede welke de gevluchte pachters te Affligem gestald hadden.

Want overal waren de menschen met hun vee op de vlucht gegaan toen zij hoorden dat de Franschen, van uit Lessen, in aantocht waren. Van de inwoners van **Kobbegem** o. a. wordt vermeld dat zij toen zes weken weg bleven. Wanneer zij, einde Oktober, terugkeerden vonden zij den nog te velde staanden oogst geheel bedorven (2).

In Oktober, nieuwe opeischingen. Affligem stond aange-

1) Deze en vele andere inlichtingen vonden wij in **BEDA REGAUS** : *Haf-flighemum illustratum*, fos 1888-87.

2) Cit. ap. **A. WAUTERS** : *Histoire des Environs de Bruxelles*, I. 389.

schreven voor het leveren van 20 koeien en 70 paarden. De koeien moesten geleverd worden, de paarden kon men afkopen.

De Spanjaards verdedigden zich maar slap. In November daagden Hollandsche hulptroepen op en de Franschen vonden het geraadzaam naar Doornik op te breken.

Eerst einde December werd, te Brussel, den oorlog verklaard door Spanje aan Frankrijk.

De winter 1683-84 was buitengewoon hard. « Ten selven tyde was het eenen soo couden winter ende 't vrooms so straf, als dat men het van menschen gedencken gesien hadt. Vele coeyen ende calvers sijn in de stallen doodt gevrosen. Het meerderen deel van de vogels, met veel ander wilt ende gedierten, vergingh. De see is op de custen soo verre als dat men sien moght toegevrozen geweest » (1).

De Franschen beantwoordden de Spaansche oorlogsverklaring met een nieuwe, veel zwaardere, krijgsbelasting (begin Januari 1684). Eenige steden en dorpen trachtten geld te vinden om hun aandeel te betalen, andere waren in de onmogelijkheid zooveel bare munt bijeen te krijgen, het geld was immers zeldzaam toen en het land was nog uitgeput van de vroegere oorlogen en brandschattingen, andere dorpen nog weigerden te betalen, den raad volgend van den militairen goeverneur van Brussel, Dufay.

Een schrikkelijk lot stond de dorpen te wachten die geen geld aanbrachten: zij werden door de Franschen ongenadig platgebrand. Daarom mag de winter 1683-84 aangezien worden als een der rampspoedigste oorlogsseizoenen uit geheel onze geschiedenis. Het getal dorpen toen afgebrand in ons land is wellicht grooter dan in welk anderen oorlogstijd ook.

Den 16 Januari, op Sint-Antoniusavond, moesten te Brussel groote feestlijkheden plaats hebben. De Confrerie van St-Antonius vierde met luister de aanstelling, als prefekt, van Prins de

1) *Jaarboeken van Veurne en Veurne ambacht door Pauwel Heinderyckx*, cit. ap. E. VANDERLINDEN: *Chronique des évènements météorologiques en Belgique*. (Bruxelles: Hayez, 1924).

Vaudemont. De Franschen wisten zulks en vertrouwden dat de Spaansche soldaten van het garnizoen binnen de muren der stad zouden bezig gehouden worden, naar Vlaamsch gebruik, met optochten en feestmalen.

Hunne berekening viel juist uit. Zij konden ongemerkt 2000 man (1) ruitery en voetvolk, uit Doornik, binnen **Assche** werpen. Maarschalk Boufflers in hoogsteigen persoon voerde de troep aan. Zij kwamen er den 16ⁿ, in den avond, aan en bleven er vernachten.

's Anderdaags morgens trokken, in alle richtingen, de soldaten uit. Weldra stegen aan alle gezichteinders de rookwolken op en kleurden de roode vlammen in het akelig winterlandschap. Gansch den dag door werden dorpen, alleenstaande hoeven en schuren afgebrand. De « militaire executie » werd methodisch uitgevoerd, blijkbaar volgens een voorbereid plan.

Een eerste vendel, 400 man sterk, trok zuidwaarts en zwaaide de brandtoorts te **Bekkerzeel** (waar slechts vijf huizen en drie nasten bleven recht staan) (2), **Zellik**, **Bijgaarden**, **St.-Agatha-Berchem** (waar 22 huizenafgebrand werden) (3), **Koekelberg** en **St.-Jans-Molenbeek** (welke gansch aan de vlammen prijs gegeven werden) (4). Dit laatste geschiedde voor den neus van het Brusselsch garnizoen dat zich vergenoegde een beetje gewerschoten te lossen van op de wallen, doch zorgvuldig binnen bleef.

De Franschen zwenkten af over **Anderlecht** en **Sint-Gillis** naar **Elsene** en **Ukkel**. « Ende hebben daer beginnen branden tot **Elsene**, en in **Diesdelle** ende **Carloo** veel huysen. Vandæer syn sy gegaen naer **Dworp**, **Linckebeek**, **Alsenbergh**, etc. en-

1) Volgens **BEDA REGAUS**. op. cit. — De Kronijk van Vorst (Rijksarchief: Cartularia en handschriften, hs. 770) zegt : 5.000 ruiters. Overschatting is, in dergelijke gevallen, een gewoon verschijnsel.

2) Verklaring der schepenen in date 23 Aug. 1684. (A. WAUTERS : *Histoire des Environs de Bruxelles*, I. 386)

3) Ibid. I. 349.

4) Ibid. I. 330-31

de hebben daar oock op den 18 veel huysen gebrandt (1) ».

Een andere troep trok oostwaarts, ging **Molhem** en **Brusegem** in asch leggen en verder vele huizen en hoeven tot **Grimbergen** en **Beigem** toe ; 's avonds keerden zij weer naar Assche, waarschijnlijk over **Merchten**, waar geplunderd werd. De plaats bleef gespaard van brand dank zij de onderhandelingen welke pastoor Tourneur, op gevaar van zijn leven, ging voeren met maarschalk Boufflers. Wellicht droeg hij hem, op het laatste oogenblik, het « brandgeld » (zoo noemde men toen de krijgsbelastingen) van zijne parochie. In zijne afwezigheid werd zijne pastorij geplunderd. In een geding met de gemeente over de krijgsbelasting welke nadien onder de inwoners « omgesteld » werd, klaagt hij er over dat de gemeenteoverheid hem « tot recompense van syne goede diensten soo exorbitantelijck heeft getaxeert dat men geloofst geen exempel daer van te syn binnen heel Brabant » ! Immers hij had gelopen « met perijckel van syn leven, in dijen felsten koude vandien bitteren winter, bij nachte ende buijten wegghen, door de sneeuw, naer Assch ende van den wegh van Assch naer Opwijck om de brandstichters te gemoet te gaen ende van daer wederom naer Assch,... om terdienst ende van wegen der prochie te handelen met Monsr Boufflers commandant vande fransche trouppen. » Daarna had hij « twelf fransche ruyters moeten accompaigneren om de brandstichters te contermanderen, dat sy Merchten niet branden en souden. Ende daernaer geduerende den tijt van drije urén hadde moeten vroeten door de sneeuwe met den nacht in dien bitteren caude om binnen Asch te geraeken ende den voorschreven commandant voorder te spreken van wegens de Parochie. Alwaer hy nauwelijcx en hadde connen geraeken, met groot peryckel van sijn leven tusschen de fransché partijen, van alle canten innecomende van hun brandstichterije. » Bovendien had de pastoor « vrijwilllichlijck ende motu proprio verschoten eene somme van vijftich guldens, om bij provisie te helpen ver-

1) Uit de « *Croniek van den clooster bij Vorst* » cit. ap. D^r EM. VANDERLINDEN : *Carloo St. Job in 't Verleden* (1922).

gaederen eenige pennynge, in dien pressanten noot » (1).

Merchten bleef dus gespaard van brand, evenzoo **Opwijk** en enkele andere dorpen. Gewoonlijk waren het de pastoors die voor hunne parochie gingen ten beste spreken en er dikwijls in slaagden het dreigende onheil af te wenden. Maar volgen wij de brandstichters in hunne verdere uitvoeringen.

Eene afdeeling sloeg den weg in naar het Noorden, over **Opwijk**, naar **Lebbeek** en **Baasrode**. Deze beide laatste plaatsen werden geplunderd en een aantal huizen en hoeven werden er aan de vlammen prijsgegeven, tot onder de vestingen van **Dendermonde**.

Eene andere bende ruiters trok westwaarts uit om de dorpen **Meldert**, **Hekelgem** en **Esschene** te « executeeren » in de gewone vormen. **Affligem** betaalde zijn 6728 gulden. Toch bleef de kloosterhoeve **Mutsereel** te **Meldert** niet gespaard. Zij ging gansch in de vlammen op. Het groote Hof ter Zalen te **Hekelgem** kon de abdij vrijkopen mits 80 patacons (2) extra brandgeld te betalen.

's Avonds, zooals wij uit het relaas van pastoor **Tourneur** reeds konden opmaken, keerden de Fransche brandstichters, met de voldoening van « gedaan werk » en beladen met de vrucht hunner plunderingen, naar **Assche** terug, behalve de troep die in 't Zuiden, tot **Dworp** en **Alsenberg** was doorgedrongen.

Tot dusverre was **Assche** gespaard gebleven. Wellicht hadden ze hun brandgeld betaald. Wat er van zij, de Fransche bevelhebber, die opgemerkt had dat er eenige rijke **Asschenaren** in **Brussel** gevluucht waren, eischte van dezen eene som van 100 pistolen (3) te betalen 's anderdaags (18 Januari) vóór het middaguur.

In den nacht kwam echter bevel om verder op te rukken en daar er, in den vroegen morgen, nog geen geld gebracht was,

1) Uit de processtukken van Pastoor **Tourneur** tegen de Schepenen van **Merchten** (Partic. archief van den heer **M. Sacré**). De Schepenen werden ten slotte (1689) in het ongelijk gesteld, wat toch maar billijk schijnt.

2) Spaansche munt ter waarde van ongeveer 5 frank goud.

3) Spaansche munt ter waarde van ongeveer 25 frank goud.

begonnen de Franschen de kom van het schoone dorp systematisch in brand te steken. Het begon om 4 uur, in de verwarring van den duisteren, kouden wintermorgen. Tachtig huizen werden tot in den grond vernield. Zelfs de kerk bleef niet gespaard: de hooge toren, zichtbaar van heinde en verre, zoodat hij, in de middeleeuwen, diende als lichtbaak 's nachts, stortte in en de klokken smolten. Evenzoo werd de kap van den beuk en de daken der kooren door de vlammen verslonden. Het oude gasthuis werd ontzien: daar vonden de geteisterde inwoners een tijdelijk onderkomen.

Men bewaart nog een brief daags na de ramp, door eene inboorlinge van Assche geschreven, waarin, naast de opsomming der afgebrande huizen, menige bijzonderheid desaangaande te lezen staat (1). Zij eindigt hare beschrijving met een wanhopig « soo dat hetselve niet en is om schrijven hoe schroomelyck dat onse parochie daer licht: » Er is ook eene nota van een ander ooggetuige, pastoor J. B. Van der Meeren, van Baardegem, die naar Assche gekomen was om voor zijne parochie ten beste te spreken. In het parochiaal doodenboek teekende hij aan: « Op heden 18 januari 1683 heeft marquis Boufflers, door order van den Coninck van Franckerijck, in mijn presentie, de parochie van Assche op 24 ueren in asschen doen veranderen. Droevich voorwaer om te sien, maer noch droeviger om te hooren, door het vreeselijck gehuyt van de honden ende schroomelijck gekerm van de menschen. *Deus misereatur nostri* » (2).

Toen er niets meer te branden viel te Assche trokken de Franschen af naar het Zuiden, langs Ternat. Men kan zich de vervloekingen inbeelden die hen, bij 't verlaten van het rampzalige Assche, zullen gevolgd hebben.

Zij kampeerden 's avonds omtrent Eisingen na vele huizen en hoeven afgebrand te hebben te **Ternat, Wambeek,**

1) Zie dit stuk in DE GRAVE: *Geschiedenis van Assche*, blz. 178 en vlg.

2) Baardegem bleef gespaard van brand. Volgens de legende moet de pastoor toen gezegd hebben tot zijne parochianen: « Gelukkig Baardegem waar het niet gebrand heeft en het niet branden en zal! » — « En zijn oven brandde! » voegt men er bij.

te **St. Catharina Lombeek** en **St. Martens Bodegem**.

's Anderdaags (14 Januari) werd nog steeds met branden en plunderen voortgegaan te **St. Quintens-** en **St. Martens Lennik**, te **St. Pieters Leeuw**, **Gaasbeek**, **Elingen** en over het heele **Land van Gaasbeek**. Des avonds werd **Halle** geplunderd. (1) Daar ontmoette de troep uit Assche de bende die daags te voren de omstreken van Dworp en Alsenberg te vuur en te zwaard behandeld had.

Wat zij den 20ⁿ verrichtten weten wij niet. Wij vermoeden dat het de beurt zal geweest zijn aan de dorpen bezuiden en beoosten Halle. Wat er van zij, den 21ⁿ zijn zij weer aan 't branden te **Gooik**, welke plaats te gronde vernield werd (2), en in de dorpen zuidwaarts gelégen, naar Edingen en Geeraardsbergen toe.

Zoo eindigde deze, door de Franschen als « strafexpeditie » bedoelde, brandstichting op groote schaal. Wie zal zeggen welke plotselinge ellende deze vijf dagen over onze streek hebben gebracht : Honderden huizen en hoeven afgebrand met huisraad en oogst en veldalaam ; duizenden menschen zonder dak ; vrouwen en kinderen op den dool « in dyen felsten koude van dien bitteren winter » ; het vee zonder stal.

Geen wonder dat hierop een « dure tijd » volgde en dat de bosschen in Brabant en Vlaanderen door het volk leeggeplunderd werden (3) : zij hadden hout noodig, niet alleen als brandstof, maar vooral als bouwstof, om hunne haardsteden weer op te richten (leemen hutjes met houten geraamte meestal), ofwel om de uitgebrande muren van hunne hoeve weer van zoldering en dak te voorzien.

Den 4ⁿ Juni 1684 moest de stad Luxemburg zich overgeven na een beleg van 26 dagen. Door tusschenkomst van Holland werd den 15ⁿ Augustus, te Regensburg, een wapenstilstand van 20 jaren tusschen Spanje en Frankrijk gesloten. Dit laatste land behield daarbij Luxemburg, Beaumont en Chimai.

Dr. JAN LINDEMANS.

1) Volgens de « Cronieke van desen clooster bij Vorst, » op. cit.

2) WAUTERS, op. cit I. 257.

3) BEDA REGAUS : op. cit.

Uit de Kroniek van Baasrode, 1780-1833,

door Cornelis Tilley (1).

Beschrijving dater voorgevallen is in dees naervolgende jaeren :

In t' jaer 1779 in de mand December (2) is Maria Theresia overleden, dië ons altijd wel hadde geregeert :

In t' jaer 1780 is den kijser Josephus den 2ⁿ den troon opgeklimmen en 29 november... koning van Hongaeren en Bohemen gekroont :

In t' jaer 1781 is hij gehult tot Brussel als hertog van Brabant (3) en tot Gendt graef van Vlanderen :

Dan begon hij onze Landen te regeeren naer sijnen sin, gaf alle sondagen nuwe placaten :

Het jaer 1782 gonck redelijk door :

In t' jaer 1783 sag men eene donkere wolke over onze Landen komen, den kijser dede de poorten van alle de steden in ons Land afbreken, de vesten slechten en alle de fortificatien dede hij plat leggen :

In dit selve jaer (4) gaf den kijser een placat dater most gesi-primeert worden veele mans en vrouwe kloosters, soo dat hij wilden aen den staet en aen Relugue sijne wetten geven : dan begonnen de menschen te mirmereren en begon den aet en nijt tegen den kijser :

1) Gedoopt te Baasrode, den 6ⁿ December 1754, zoon van Frans en van Anna Maria Mannaert, gehuwd te Lebbeke den 3ⁿ Augustus 1800 met Joanna Van den Broeck, en overleden te Baasrode den 26ⁿ Juli 1839.

Dit onuitgegeven en bijna totaal onbekend gebleven handschrift — de eenvoudige aantekeningen van een ooggetuige — vroeger in 't bezit van Dr Van de Maele van Moerzeke, werd ons bezorgd door den hr. J. Van Vlierbergh- Van Haver van St.-Niklaas. Hij ontvange hier onzen innigen dank.

Gebeurtenissen die men gemeenlijk in de geschiedenisboeken aantreft, laten we zooveel mogelijk onvermeld.

2) Lees 29 November 1780.

3) Op 17 Juli.

4) Op 17 Maart 1783. — Krachtens dit edikt werden door den staat 168 zoogezegde « onnoodige » kloosters, abdijen en priorijen afgeschafft,

In t' jaer 1785 banden den kjsjer uyt t' Landt den Pauselijken Nuntius (1) en gaf een placæet (2) dat alle de seminaer heeren mosten naer Loven t'recken om aldaer te leeren die leering die den kjsjer wilden hebben :

In t' jaer 1786 en wilden de heeren pristers nog paeters naer het seminaere niet gaen, sij sijden : wij en willen die nuw gesinde leering niet leeren ; de Bisschoppen en wilden daer niet over teekenen :

In t' jaer 1787 in maand februarius (3) wirt den Cardinael van Mechelen (4) naar Weenen bij den kjsjer ontboden om te teekenen over het seminaere van Loven, den Cardinael sijde aen den kjsjer, mijn hoofd is voor UL : mijn ziele is voor Godt, mijn lichaem is voor de aerde, maer teekenen en doen ik niet : waer op den kjsjer hem dede gevangen setten op het Casteel Luxemborg aentrent Weenen :

Hier uyt begon een revolutie in het Landt :

Den 31 mey trocken alle de borgers de nuwe forme aen, de wapens in de hand, de cokarde op den hoed, aje gekleet als soldaten en dienen vrijwillig voor de staeten :

In de mant julius (5) quamp den Cardinael weder in het land, hij sijde aen de staten, laet ons bidden want wij sijn eenen droeven tijdt te verwachten ;

Op den 21 september wirt tot Brussel voor het stadhuys door den generael Murr (6) een placæet gelesen door bevel des kjsjers soude laeten alle constitutien en de voorrechten van het Landt : Hierom lijden alle de borgers van het Landt de waepers en de cokarde neder en in alle steden ende dorpen wirt gevuert over den vrede met den kjsjer :

Maer elaes en wilden niet den geestelijken staet geen vrede maeken :

1) Lees : Op 14 Februari 1787 werd Mgr. Zondadari, pauselijk gezant, op brutale wijze afgedankt en kreeg bevel uit Brussel te vertrekken.

2) Op 16 October 1786.

3) Op 14 Februari.

4) Joannes-Henricus-Ferdinandus de Franckenberg.

5) Op den 22ⁿ.

6) Murray.

Hierom heb ik deze cokarde (1) gedragen den tijdt van vier manden :

In t' jaer 1788 wirt den Advocaet van de staten van Brabant met name Henricus Van der Noot tot Brussel door bevel des kisers uyt het Landt gebannen en vluchten dan naer Engelant.

Den Cardinael van Mechelen wirt tot Brussel in een seviel arest geouden, hier uyt sagen wij dat wij groote troubels te verwachten waeren :

Op den 8 julius 1788 hebben wij hier binnen de Parochie van Baesrode ingehalt ~~den heer~~ weerden heer Pastoor Houdenaerde met eene schoone calvacade als hier volgt :

Ten 1 eenen jongen op een peert, verbeldende de faem ; ten 2 de confrerie van het kruys, verbeldende de turken ; ten 3 den grooten turkschen kiser met 8 prinsen ; ten 4 de meesters smits, verbeldende den waegen van Vulcanus ; ten 5 de vier deelen van de weirelt ; ten 6 twee Magden, ten 7 den Berg Parnasses ; ten 8 den opper admirael van het zeeschip, met capityn, lytenant en de matroozen daer in ; ten 10 sinnebelden met eenen propheet daer achter ; ten 11 den roomschen kyser met tien prinsen ; ten 12 den patroon den hyligen Ursmarus in eenen wagen met 6 engelen ; ten 13 de confrerie van t' alderhyligste met den standaert daer bij gevoort op een peert ; ten 14 de heeren regeerders van onse kerk en armen en mannen van leenen, den Eerweerden geseten in eene koets verselt met 30 hutsaeren dienende tot lyfgaerde, soo lyden wy hem en den te Deum gesongen van daer tot aen syn huys alwaer stonden 24 erders en erderinnen :

In t' jaer 1789 quamp den Advocaet Vandernoot van Engeland nae Holland :

Den Cardinael van Mechelen vlichten in borgers kleeren uyt de stadt Brussel, dien weirdigen man quamp in Holland bij den advocaet Vandernoot :

Dan begon den advocaet Vandernoot te werven in Roosendael, Schertogen-Bosch en Breda, in deze drij steden verden hij volck, en vele jonckhijdt uyt Brabant en Vlanderen trocken daer nae toe.

1) Een ronde cokarde van geel linen (3 c. M. diameter) waarop een zwarten leeuw gedrukt staat.

Hij gaf thien stuyvers dags, leerden aldaer exerseren met stoc-ken en maeken een leger van 3300 mannen, deze werden Pa-triotten ofte Vaderlanders genoemd, sij trocken in Brabant on-der de komande van dengenerael Van der Meers en kregen geweeren met 4 stucken kanon, sij trocken nae Thournaet :

Den generael Dalton, die den oproer van Traculvanien hadde gestult en alle die menschen doen ophangen, hij sijde tegen den kijser : indien gij mij het bevel laet voeren over het Nederlandt, ik sal die papiere volkeren dwingen nae mijn handt :

Hij quamp van Weenen naer Brussel als oper generael van t' Nederland, hij trock in de mant october uyt Brussel met 3600 mannen en had bij hem 3000 stroppen om alle de Patriotten op te hangen, als hij quamp aentrent Thournaet, sekeren boer die wel wist dat de Patriotten daer aentrent waeren, den comandant van den generael Dalton die de stroppen bij hem hadde vraeg-den aen dien boer of hij geen Patriotten gesien hadde, den boer sijde Mijn heer ik hebbe hier geen gezien, waer op den coman-dant sijn volck commandeerden op te marseeren tot in de stadt van Thournaet...

De Patriotten lagen in de stadt in de huysen versteken en wach-ten de kijserlijke daer af, als de soldaten daer in de stadt wae-ren sij sijden tegen malcanderen, hier sijn geene Patriotten :

Als de Patriotten sagen dat de kijserlijken in trint waeren, was den 26 (1) october 1789, de Patriotten gaeven vuer uyt alle de huysen, soo dater op den tijdt van twee hueren elf ondert (2) kijserlijke soldaten doodt bleven, sij vlichten daer sij konden, daer waeren 6 Patriotten dood gebleven, de Patriotten trocken naer Breda weder :

Den generael Dalton viel in gramschap uyt en dede een placat in alle de steden en dorpen : Wie sal tegen weer bieden sal de steden en dorpen in vier en vlame schieten, maer dit was tot sijn groot verdriet, want geheel het Landt viel tegen hem en sijden den kijser moet uyt t' landt :

1) Lees 27 October.

2) Het verslag van generaal Schröder brengt het getal dooden op 110.

De Patriotten trocken met 18 hondert mannen in het Land van Waes tot Ste Nocolaes onder de komande van den jongen Prins de Linde (1).

Naer daer drij dagen verbleven te hebben vertrokken van daer naer Gendt, sij waeren den 12 november voor de staedt, waer op den jongen Prins de Linde riep, die twelf eerste die morgen eerst in de stadt gaen, sullen uder hebben 12 goude Lowuen, sij trocken den 13 november in de stadt, den jongen prins namp de vlicht en liet de Vaderlanders in noot :

Sij vochten hier sonder oper hoeft, sij overompelden eerst de hooftwachten, de borgers van Gendt sinde dat de Vaderlanders de overhandt behalden vochten mede, de Pristers vochten oock mede, sij trocken nae de cazernen en naer het casteel; sij vochten daer soo hevig dat de vrouwen in de stadt de handen vrongen en wisten niet wat dat het was : de soldaten namen alle de borgers die sij konden gevangen, daer leefden sij leelijk mede, sij deden somtijds uyt vallen in de stadt en plonderden daer sij konden, ja die van het casteel staeken 13 huysen in brandt, de borgers die sij kregen lijden sij naer het casteel en staeken die menschen daer in kelders daer sij genen dag en saegen : dan waeren de borgers in de grooste onsteltenis, men sag niet als bidden, de processe gaen, de prister cermoenen doen en bicht hooren, want uder menden dat het sijnen lesten dag was : den derden dag van het gevecht, sij betrouden in op Godt... de Kortrigaenen quamen met 4 hondert mannen en 8 stucken canon hin ter hulpe., sij beschoten de casernen soo dapper dat de soldaten in over gaven en de soldaten van het casteel vlichtten den 17 deser uyt het casteel, de soldaten waeren negen duysent mannen sterck en mosten voor de Vaderlanders wijken : de soldaten vlichtten nae Dendermonde, geladen van geldt, jeuweelen en gestolen goet. Sij trocken des ander daegs naer het dorp van Assche in Brabant en campeerden daer op een velt om Brussel te bevrijden, de prinsesse Mari Christien en haeren man dit hooren, vlichtten uyt Brussel nae Duijdslandt :

De borgers in Gendt verblijdt sijnde over de veroveringe der

1) Prins de Ligne.

stad en bedankten Godt, sij gongen elkanderen bezoeken en vragen of sij noch leefden, sij namen dan de doode op van de soldaten en vonden daer veele dooden en van de Vaderlanders niet veel, dan hoorden wij roepen viva de patriotten viva het vaderlandt, dan was de heele stadt in vreucht. Men sag daer dagelijks met geheele hoopen volck in komen en sij sijden, wij willen het vaderland beschermen, ja dat sij in korten tijd een groot leger uyt maeken. Sij maekten regimenten en generaels en kleeden in volck als soldaten :

De Brusselaeren hooren van de verhovering van Gendt, bersten in gramschap uyt en namen de wapens in de hand op den 11 December en trocken naer de wapen huysen en halden de waepens daer uyt en haelden hêt canon van de vesten, daer waeren 6 duysent soldaten in de stadt en naer een gevecht van drij dagen : de Patriotten van Gendt dit hooren dat Brussel in gevaer was trocken met 25 hondert mannen naer Brussel hun ter helpè : den generael Dalton sont eenen bode naer de bene stadt om te hooren hoe het was, desen bode hoorden seggen dat de Patriotten van Gendt voor de stadt waeren met 12 duizend mannen, den generael Dalton dit hooren, vluchten de stadt uyt met alle de soldaten :

De Patriotten van Gendt trocken binnen de stadt onder geroep van alle de borgers, viva henricus Vander Noot, viva de Patriotten, viva het Vaderlandt, zijt hier wel gekomen : dan was geheel hêt Landt in vreught :

Den generael Dalton vluchten met de soldaten naer de stadt Naemen :

Den generael Vander Meers die nog met de patriotten tot Breda lag, trock nae de stadt van Diest en namp die stadt in en sond duysent mannen naer Naemen, de kaiserlijke dit hooren dat de patriotten voor de stadt waeren, sij verlieten de stadt en het casteel en vluchten in het Landt van Ardenen.

De inwoonders van de stadt en t' Landt van Bergen in Henegouw sloogen de kaiserlijke daer uyt en trocken langs Charlerouy in t' landt van Ardenen :

(Wordt vervolgd.)

MAURITS SACRÉ.

Folkloristische Zanten.

Hollandsche Schapers.

In den tijd — tot vóór 'n 50 jaar — toen elke hoeve zijne kudde mestschapeu had, waren de schapers doorgaans vreemdelingen, Hollanders of Kempenaars. Deze vreemde gasten, dóór hunne zonderlinge en geheimzinnige doening moeten een geweldigen indruk gemaakt hebben op het simpele verstand van de boerenknechten van toen ; en nu nog, wanneer boerenmensen aan 't vertellen geraken rondom de Leuvensche stoof, schijnen die schapers bij de buitenlieden eene vermaardheid bewaard te hebben in geheime kunsten, die deze der Indische fakirs nabij komt.

De klassieke toer der Hollandsche schapers was het opbinden en recht zetten van een graanoogst, in één oogwenk. Dergelijke toer wordt vertéld overal waar deze schapers herinneringen nagelaten hebben.

De schaper van 't Hof ten Eeken, of deze van den Gulden Boom zouden gaarne naar hunne streek, naar de kermis gaan. « Eerst den oogst opbinden, en recht zetten » zegt de pachter. « Komt, zei de schaper van 't Hof ten Eeken, dat elk zijn schoof binde en recht zette, dan hebben wij een tienling. » En hij bond zijn schoof en elk der knechten bond den zijnen ; en de schaper zette den zijnen recht, en de anderen ook, en zie ! heel de plek tarwe stond recht.

Evenzoo vertelt men van den schaper vanden Gulden Boom. « Alleman gelijk ! » zei hij en al de bussels waren gebonden. « Alleman gelijk ! » en al de bussels stonden recht.

Bij het schelven riep hij evenzoo « Alleman gelijk ! » en 't graan was de schuur in.

Die schapers konden zoo opeens de lucht in schieten en naar Holland vliegen. Ook worden zij dóór 't volk bij d'e « vliegende Framassons » gerekend (1). Soms namen zij andere

1) Zie *Eigen Schoon*, 1912 — blz. 194 en volgende.

knechten mede en zoo gebeurde het eens dat een dier lummels, die met den schaper van den Gulden Boom naar Holland was gevlogen, 's anderdaags al mankend over het hof liep... omdat hij zijn voet geslagen had tegen O.-L.-Vrouwtoeren te Antwerpen, vertelde men.

Het was die schaper die zekeren dag, volgens de oude Opwijksche vertellers, den wagen van het hof boven op 't dak van de schuur had gezet.

* * *

De schapers patten hunne kunst uit hunne boeken, de *Schapersboeken*. Wanneer zij daar in lazen, konden zij helsche machten oproepen die hun ten dienste waren zoolang zij wilden. En 't gebeurde eens dat zekere boer uit de Breëstraat, te Lebbeek, toevallig op het boek van zijn schaper uitgekomen was en er zonder argwaan enkele zinnen in gelezen had. Maar zie, de helsche macht kwam toegesnel, en wel met een zoodanig lomp geweld dat zij zijne hoeve dreigde omver te loopen. Kwestie was nu die « Macht » werk te geven, zooniet riskeerde zij de hoeve in te beuken, in afwachting dat de schaper te huis zou komen om ze terug naar de hel te sturen!

Dat werk geven duurde zoo al 'nen tijd, doch, de boer had het niet sneller bedacht of het was door de helsche wroeters uitgevoerd. De boer geraakte te einde raad, en de schaper kwam niet af.

En wat die boer toen deed, weten de menschen nu nog aan te halen als een voorbeeld van boerenslimmigheid: hij haalde 'nen zak tarwe van den zolder, goot hem in de houtmijt uit, en « Haalt z'er uit en brengt ze terug in den zak, zonder éen mutsaard te verleggen, » zei hij. Daarmee had de helsche macht bezigheid tot dat de schaper thuis kwam.

* * *

Een andere klassieke kunst van de Hollandsche schapers was het deuren openen die met den grendel gesloten waren. Op commando vloog de grendel open of toe. Doch, men vertelt van zekeren pachter die zijn schaper beet had met twee grendels op de deur te zetten: eene die gesloten was en de andere die open stond. Toen de schaper 's nachts thuis kwam en binnen

wilde, versprongen de twee grendels, zoodat de eene open ging terwijl de andere sloot.

* * *

Bij die schapersvertellingen komen er altijd verhalen van de wonderen die zij met de kaarten wisten te verrichten, b. v. de vier zotten bijeen doen komen, kaarten raden, enz. Feitelijk kaarttoëren die tot het gewone repertorium behooren van alle goochelaars, maar die een verbazenden indruk moeten gemaakt hebben op het begripvermogen van die eenvoudige boerenzielen die de toenmalige boerenknechten waren. En zou dit onpoozel kaarten goochelen het vertrekpunt niet zijn van den psychischen invloed der schapers?

En die vermaarde *Schapersboeken*, die den ongeletterden boerenknecht zoo geheimzinnig voorkwamen als waren zij van den duivel? Een Hollandsche bijbel of een boek van Vader Cats...

(OPWIJK.)

P. L.

De Bladzijde van de Navorschers.

In elke aflevering zullen wij eene bladzijde beschikbaar houden, om een onderlingen inlichtingdienst in te richten tusschen de navorschers van hier en elders.

Familie van Overstraeten. (Vraag van Ir. A. J. L. Juten).

Deze oude West-Brabantsche familie schijnt afkomstig te zijn van St.-Martens-Lennik. Eene Cornelia van Overstraeten, † 20 Januari 1553, ligt begraven in de kerk aldaar met haar man Jan Pipenpoy, onder een grafsteen waar zij beiden op afgebeeld staan. — Eene kleindochter dezer echtelingen, Barbara Pipenpoy, huwde een Pieter van Overstaeten. Met dezen vangt een familieboom aan, waarop zeer vele afstammelingen uit dit geslacht vermeld staan, o. a. een abt van Grimbergen. Deze familieboom, welke ik voor een twintigtal jaren nog gezien heb, schijnt zoek geraakt te zijn. Het is dubbel te betreuren omdat zeer vele wapenschilden van Brabantsche families er op afgebeeld staan. Wie helpt ons op het spoor er van?

Het blaazen der van Overstraeten's is als volgt: gevierendeeld, 1 en 4, een zilveren leeuw geklauwd en getongd van keel in veld van sabel; 2 en 3, drie zilveren lilies in veld van lazuur (Pipenpoy); eene vierbladige roos van keel in het midden, over de vier vakken.

Dr. J. L.

Ziehier eenige aantekeningen welke mischen aan den aanvager kunnen nuttig zijn :

1/ Artur Van Overstraeten werd voor een eerste maal kerkmeester van O. L. V. op den Zavel te Brussel in 1656 en een tweede maal in 1667. Hij schreef in het register van de Broederschap van den H. Jozef (bl. 177) « Artur Van Overstraeten als voor de tweede reys gedint als kerkmeester deser kerk Anno 1667 ».

2/ Cornelius Van Overstraeten was in 1648 deken van de Timmerlieden, raedemackers ende molenslaegers (Sint Nicolaes natie te Brussel).

3/ Franciscus Van Overstraeten was deken van de Lynewevers in 1696 en in 1711 (O. L. V. natie — Brussel).

4/ Judocus Van Overstraeten was deken der Meerslieden in 1711 en 1717 (Sint Gillis natie — Brussel).

5/ Pieter Van Overstraeten (bakker) was deken van de Brootmaeckers in 1772 en in 1793

In 1793 is « vader » bij den naam gevoegd.

A. EVRARD.

Familie van der Noot. (Vraag van J. Ernalsteen).

Pieter van der Noot was de zoon van Adolf van der Noot (heer van het laathof Ten Houde te Merchtem en kanselier van Brabant, † 31 Maart 1543) en van Filippina van Watermale; kleinzoon van Pieter van der Noot, woudmeester van Brabant, en achterkleinzoon van Geldolf van der Noot, kanselier van Brabant.

Pieter van der Noot werd (volgens WALTERS) schepen van Brussel (8 Maart 1545-46) en daarna raadslid van Brabant; huwde Anna de La Douve en † in 1587.

Op het Rijksarchief te Brussel berust een aangifte van Pieter van der Noot, in naam van zijn zoon Adolf en zijn andere kinderen, verwekt bij Catharina Schooffs, zijne vrouw, voor zijne leenen te Epegem gelegen (*Leenhof v. Brabant*, bund. 5890).

M. SACRÉ.

Nieuwe Vragen :

Kronijk van Pastoor Van der Hasselt (Mazel, 16e eeuw).

Weet iemand waar deze zeer belangrijke kronijk gebleven is? Zij is kort voor den oorlog zoek geraakt. De halfvergane bladen van het boekken werden gebonden tusschen de bladzijden van een perkamenten zangboek.

Dr. J. L.

Napoleon. De Redactie vraagt :

Volksherinneringen aan Napoleons vereering (prenten in de woning). Spreuken, gezegden, liederen, vertellingen in verband met Napoleon. — De Slag van Waterloo in de volksherinnering.

N. B. Later komt een vraag over Napoleonisten; dus voorloopig deze kwestie buiten beschouwing laten. — Antwoorden uiterlijk 15 Mei verwacht.

PROGRAMMA :

- I. *Geschiedenis der Streek* : a/ Geschiedenis der gemeenten, kerken, kapellen, bedevaarten, abdijen, kloosters, leengoederen, kasteelen, hoeven, molens, huizen, gilden, maatschappijen ;
b/ Geschiedenis van onderwijs, landbouw, nijverheid, handel, enz. ;
c/ Levensbeschrijving van merkwaardige mannen der streek ;
d/ Geschiedenis der geslachten (stamboomen, blazoenen) ;
e/ Historische plaatsnaamkunde.
- II. *Oudheidkunde en kunstgeschiedenis der streek* : a/ Voorhistorische, keltische, romeinsche, frankische en andere oudheden in de streek gevonden ;
b/ Merkwaardige gebouwen, kerken, kasteelen, hoeven, huizen ;
c/ Kunstvoorwerpen in kerken en elders ;
d/ Opschriften, gedenkteekens, enz.
- III. *Topographie der streek* : a/ Aardrijkskundige en geologische bijzonderheden ;
b/ Natuurschoon.
- IV. *Folklore der streek* : a/ Gesproken letterkunde : Sprookjes, vertelsels, sagen, legenden, volksliederen, spreekwoorden, raadsels en rijmpjes ;
b/ Volkshumor : Spotvertelsels, kluchten, enz. ;
c/ Spelen en volksvermaken ;
d/ Volkszeden en -gebruiken ;
e/ Bijgeloof, volksgeneeskunde, enz.
- V. *Taaleigen der streek*.

Boekhandeldienst.

(Te bevragen bij den heer M. Sacré, Merchtem.)
POSTCHECK N° 87178.

- Eigen Schoon* I (1911), uitverkocht.
« II (1912), volledige jaargang 15 fr.
« III (1913), « « «
« IV (1914 tot Augustus) 10 fr.
Afzonderlijke nummers 2 fr.
- De Brabander* I (1919-22), uitverkocht.
« II (1922-23), volledige jaargang 15 fr.
« III (1923-24), « « «
« IV (1924-25), « « «
Afzonderlijke nummers 2 fr.

Inhoud van deze aflevering :

KAN, Dr. J. MUYLDERMANS, Eenige nota's nopens Capellen-
op-den-Bosch.

Dr. JAN LINDEMANS, De vierde oorlog van Lodewijk XIV in
de Nederlanden.

MAURITS SACRÉ, Uit de Kroniek van Baasrode, 1780-1833.

P. L. Folkloristische Zanten. — Hollandsche Schapers.

De Bladzijde van de Navorschers.

Bureel van den Beheer- en Redactieraad :

Kunstenaarsstraat, 14, Laken.

Abonnementsprijs : 12 fr. 's jaars.

Afzonderlijke nummers : 1,50 fr.

Postcheckrekening : **155.142** (Dr. H. De Vis, Laken).

